

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Preddiplomski studij informatologije

Duro Rajh

**Pismenost robova u Americi od 1830. godine do kraja
Građanskog rata 1865. godine**

Završni rad

Mentorica

doc. dr. sc. Jelena Lakuš

Osijek, 2011.

Sadržaj

1. Uvod	4
2. Ropstvo u Americi od 1607. do 1865. godine.....	5
2.1. Rasprostranjenost i organizacija robovlasničkog sustava u Americi	5
2.2. Obrazovanjem robova do njihove slobode.....	8
3. Pismenost robova	10
3.1. Pismenost robova: od doseljenja do Američkog građanskog rata.....	10
3.2. Zakoni protiv pismenosti robova.....	14
3.3. Američki građanski rat (1861-1865) i pismenost robova.....	17
4. Zaključak	19
5. Prilog	20
6. Literatura	21

Sažetak

Rani razvoj Amerike koju danas znamo pod nazivom Sjedinjene Američke Države uvelike je ovisio o robovlasničkom sustavu kao temeljnom kapitalnom dobru. Nedovoljno radne snage uzrokovalo je uvoz ljudi iz Afrike koji su zbog svoje različitosti po boji kože od europskih doseljenika bili lišavani slobode i prisiljavani na težak život u takozvanom robovlasničkom sustavu. Sjeverne države Amerike bile su naklonjenije industriji, pa stoga s vremenom napuštaju robovlasništvo. Međutim, na jugu, gdje je poljoprivreda bila glavna grana privređivanja te time zahtijevala mnogo ljudi, robovlasništvo se održalo. Budući da su robovi smatrani nižom vrstom ljudi, bilo im je uskraćivano pravo na obrazovanje, što je bilo regulirano i zakonima. Oni su se, međutim, nastojali izboriti za svoju slobodu. Ta se borba u prvom redu manifestirala kroz borbu za pismenost. U radu se nastoji prikazati put koji su robovi Juga prošli u razdoblju od 1830., kada se počinju širiti brojni zakoni protiv pismenosti, do 1865. godine, kada su ostvarili pravo na obrazovanje i postali punopravnim članovima društva. Težnja robova i slobodnog crnačkog stanovništva Juga za obrazovanjem vremenom postaje jedinstven simbol otpora robovlasničkom sustavu.

Ključne riječi: pismenost, robovi, Amerika, Građanski rat, 19. stoljeće

1. Uvod

Nastankom prvih europskih kolonija 1607. godine na teritoriju današnjih Sjedinjenih Američkih Država nastaju temelji za višestoljetno ropstvo bjelačkog stanovništva nad crnačkim. Prvim doseljenicima se svidjela ideja da netko drugi umjesto njih radi svakodnevne dosadne i naporne poslove te stoga uvode robovlasnički sustav. Idealni robovi bili su neciviliziran i neuk afrički narod koji se od Europljana najviše razlikovao po boji kože. S obzirom na to da su bili naviknuti na težak život u većinom sušnoj Africi te da nisu imali obiteljske korijene u Europi, bili su za to prikladni. Dovedeni u Ameriku prekooceanskim brodovima, crnci ondje postaju imovinom bijelaca. Razvojem pojedinih država u Americi njihov broj sve više raste. No, taj rast nije bio ravnomjeran jer se 1785. godine postojeće države dijele na Sjever, Jug i granične države (Slika 1). Sjever napušta robovlasnički sustav, Jug ga nastavlja ubrzano razvijati, a granične države, iako pripadaju Sjeveru, ostaju vezane uz robovlasnički sustav. Takva podjela uvjetuje nejednakost u fizičkoj slobodi i životnim mogućnostima afroameričkog stanovništva jer iako službeno žive u istoj državi - jedni su slobodni, a drugi nisu.

Oduzimanje fizičke slobode Afroamerikancima na Jugu izazivala je brojne pobune robova i njihove napade na bjelačko stanovništvo. No, većina je, s obzirom da nisu mogli ostvariti fizičku slobodu, težila ostvarivanju slobode duha preko stjecanja pismenosti, a kasnije i šireg obrazovanja. S obzirom da većina robovlasnika nije na to blagonaklono gledala, borba za pismenost postaje borbom afroameričkog stanovništva za slobodom.

U radu se nastoji prikazati razvoj opismenjavanja afroameričkog stanovništva u razdoblju od 1830. do 1865. godine. Navedeno je razdoblje odabrano iz razloga što se 1830. godine ubrzano na teritoriju južnih država počinju širiti zakoni protiv pismenosti, kojima se nastoji suzbiti svaki pokušaj opismenjavanja Afroamerikanaca. Godina 1865. obilježila je kraj Građanskog rata između Sjevera i Juga, četiri godine nakon što je započeo. Građanski je rat sa sobom donio kraj robovlasništva na Jugu i proglašavanje afroameričkog stanovništva punopravnim članovima društva, što prije nisu bili. Kraj rata obilježio je i kraj sputavanja opismenjavanja afroameričkog stanovništva te omogućio otvaranje škola za Afroamerikance.

U prvom poglavlju donosi se pregled organizacije robovlasničkog sustava u Americi od 1607. do 1865. godine te se prikazuje gospodarska i društvena podijeljenost Amerike na Jug i Sjever. Drugo se poglavlje bavi problematikom pismenosti robova u državama Juga te njezinim značajem za robove. Posebna je pozornost posvećena zakonskim regulativama kojima se nastoji ograničiti pismenost robova. Poglavlje završava razmatranjem posljedica Građanskog rata (1861-1865) na pismenost robova.

2. Ropstvo u Americi od 1607. do 1865. godine

2.1. Rasprostranjenost i organizacija robovlasničkog sustava u Americi

Sjedinjene Američke Države su od početka svog razvoja bile vezane uz robovlasništvo koje je ozakonjeno 1660. godine, 53 godine nakon osnivanja prvih kolonija na teritoriju budućih Sjedinjenih Američkih Država. Tijekom vremena, razvojem zasebnih država, ropstvo koje se manifestiralo kao vlasništvo i superiornost svjetloputog europskog stanovništva nad tamnopusnim afričkim stanovništvom, unosilo je nemir na svim razinama društvene ljestvice.

Podjela Sjedinjenih Američkih Država na bjelačko i crnačko stanovništvo predstavljala je uobičajen način suživota, pri čemu je crnačko stanovništvo smatrano inferiornim i zaostalim. Takav stav se vjerojatno javio još u vrijeme kada su prvi brodovi počeli pristizati na afričku obalu i kada su pronašli ljude koji ne žive okupljeni u gradovima i koji ne poznaju civilizacijske blagodati koje su u ono vrijeme postojale u Europi. Na račun nepoznavanja civilizacije kakvu su poznavali bijelci, crncima je oduzeta sloboda, porobljeni su i transportirani u Sjevernu i Južnu Ameriku gdje su prodavani bjelačkom stanovništvu na sajmovima, trgovima pa čak i u trgovinama koje bi nosile natpise *Crnci za prodaju*. Vlasnici su plantaža na taj način dolazili do jeftine radne snage, a trgovci koji su ih prodavali do velike zarade.

Brz gospodarski razvoj američkih kolonija i utrka novopridošlih Europljana za ostvarivanjem bogatstva povećava broj robova, a samim time i crnačkog stanovništva u kolonijama. Iako je ropstvo isprva bilo prihvaćeno kao normalno, tijekom vremena se stavovi političara i cjelokupnog stanovništva mijenjaju, a to se odražava i na samu strukturu političko-geografske podjele Amerike.

O ropstvu se u Sjedinjenim Američkim Državama raspravlja vrlo rano i to već prilikom samog pisanja Ustava 1783., ali se rješavanje tog pitanja zbog ekonomskih razloga odgađa za narednih 20 godina. Tvorcii Ustava pod svaku su cijenu htjeli zadržati Jug i Sjever ujedinjenima te iz tog razloga odgađaju rješavanje pitanja ropstva. Smatraju to najboljim rješenjem za održavanjem stabilnosti među državama.¹ Ipak, 1785. godine zabranjuje se ropstvo sjeverno od rijeke Ohio i time se stvaraju ujedinjene, ali podijeljene države na Sjever i Jug te ranije spomenute granične države koje po sustavu robovlasništva pripadaju Jugu, a politički Sjeveru.²

¹ Usp. Hilstrom, Kevin. American Civil War: Almanac. Detroit: U.X.L, an imprint of The Gale Group, 2000. Sv. 3. 2000. Str. 3.-5.

² Usp. Civil war, economic causes of. // Gale encyclopedia of U.S. economic history. Detroit: Gale group, 1999. Sv. 1. 1999. Str. 177.

Sredinom 19. stoljeća spomenuti gospodarsko-politički razvoj država stvorio je znatno drugačiju sliku Amerike. Sjever je, kao što je već spomenuto, označavao države koje su napustile ropstvo, a Jug države u kojima je ropstvo zadržano i gdje je predstavljalo bitnu granu gospodarskog razvoja.³ Sjeverne države temeljile su svoje gospodarstvo na industriji, dok su južne države zbog povoljnog položaja razvile snažnu poljoprivrednu proizvodnju. Da bi se održala konkurentnost južnih država prema sjevernim, Jugu je bilo potrebno mnogo više radne snage koju se lako moglo dobiti u obliku robova uvezenih iz Afrike.⁴

Robovi Juga nisu bili slobodni već su bili vezani uz plantažu i obitelj koja ih je posjedovala. Iako su bili ljudi, američke ih kolonije proglašavaju imovinom, uvidjevši njihove potencijale. Uz oskudne zalihe hrane i odjeće koje su dobivali, neki su robovi dobivali i simboličnu naknadu za rad. Ako je rob bio dovoljno spretan, ponekad se znalo dogoditi da je uspio skupiti dovoljno novaca da otkupi svoju slobodu. Dio je crnačkog stanovništva bilo slobodno, što su morali dokazivati nošenjem potvrde o slobodi. Međutim, na Jugu je uvijek postojala prijetnja da ih netko otme, odvede u drugu državu i ponovno proda. Sloboda za Afroamerikance nikada nije bila zajamčena jer su se zakoni koji su se uvodili u državama Juga mijenjali i pisali da idu na ruku robovlasnika te im je u trenu sloboda mogla biti oduzeta. Zakoni nisu razlikovali roba od slobodnog Afroamerikanca, već samo crna od bijelca. To je slalo jasnu poruku da crnačko stanovništvo nikada neće biti slobodno te da se samo mora izboriti za svoju slobodu.

Velika i značajna razlika koja je postojala između južnih i sjevernih država odrazila se prvenstveno u razvoju gradova. Na Sjeveru je prevladavala industrija koja nije zahtijevala mnogo prostora te je mogla biti smještena unutar granica grada, dok su na Jugu plantaže zahtijevale puno prostora pa je time bilo onemogućeno stvaranje velikih gradova. Robovlasnici su bili neprijateljski raspoloženi prema gradovima jer je prevladavalo mišljenje da gradovi okupljanjem velikog broja ljudi stvaraju nepredvidive društvene situacije koje su se manifestirale kao sukobi, pobune, ubojstva, požari i slično, a uz to nisu željeli plaćati porez kojim bi potpomogli industriju. Pomaganjem razvoja industrije stvarali bi sami sebi konkurenciju.⁵

Već 1840. godine vidljiva je izravna posljedica takvog razmišljanja u formiranju gradova. Popis stanovništva iz 1840. godine, vodeći se kriterijem da minimalno 4000

³ Usp. Bonacich, Edna. Abolition, the Extension of Slavery, and the Position of Free Blacks: A study of Split Labor Markets in the United States, 1830-1863. // American Journal of Sociology 81, 3(1975), str. 601-628.

⁴ Usp. Hilstrom, Kevin. Nav. dj., str. 11-14.

⁵ Usp. Genovese, Eugene D. The slave south: an interpretation. // Science & Society 25, 4(1961), str. 330.

stanovnika čine urbanu sredinu, po prvi puta donosi broj od 100 najvećih urbanih sredina.⁶ Pregledom gradova i njihovim razvrstavanjem na Sjever i Jug dobiva se potvrda o slabije razvijenim gradovima na Jugu u odnosu na Sjever. Gradovi Sjevera čine 77% popisa. Jedna trećina od toga su gradovi s više od 10 000 stanovnika. Gradova Juga je znatno manje i to samo 17% s tim da je 8 gradova s više od 10 000 stanovnika i 9 gradova s manje od 10 000 stanovnika. Države na granici pripadaju državama sa slabo razvijenim gradovima zbog malog udjela u popisu od 6% i jednakoj raspodjeli gradova s više i manje od 10 000 stanovnika.

Natjecanje između Sjevera i Juga u bogaćenju i zahtjevi Sjevera da Jug napusti robovlasnički sustav koji je protivan Ustavu i nemoralan dovodi 1861. do građanskog rata koji je trajao sve do 1865. godine. Države koje su odigrale ulogu tampon zone za vrijeme Građanskog rata između Sjevera i Juga bile su *granične države*. Bile su smještene s južne strane rijeke Ohio i ropstvo u njima je, kao što je već spomenuto, bilo dozvoljeno, ali su bile odane Sjeveru i njihovoj politici za vrijeme rata. Te države su razlog zašto predsjednik Lincoln (1861-1865) tijekom prvih godina rata nije spominjao ropstvo kao jedan od razloga za rat. Trebao je njihovu potporu kako bi pobijedio. U državama Juga robovi su bili zaposleni u izgradnji utvrda i u tvornicama oružja. Na samom početku rata predsjednik Lincoln je pozvao države Juga da mu se pridruže i time smanje broj mogućih žrtava. S obzirom da se niti jedna južna država nije odazvala na predsjednikov poziv, on 1863. godine proglašava sve robove u pobunjenim državama slobodnima računajući da će oni sami izazvati pobune robova na Jugu i time Sjeveru osigurati pobjedu u ratu. Proglašenjem robova slobodnim, dobio je i podršku europskih zemalja, ali i samih robova, jer se više od 190 000 robova s Juga pridružilo njegovoj vojsci i time mu osiguralo pobjedu.⁷

⁶ Gibson, Campbell. Population of the 100 Largest Cities and Other Urban Places in the United States: 1790 to 1990, June 1999. URL: <http://www.census.gov/population/www/documentation/twps0027/twps0027.html> (2011-08-28).

⁷ Emancipation proclamation. // Gale encyclopedia of U.S. economic history. Detroit: Gale group, 1999. Sv. 1. 1999. Str. 282-283.

2.2. Obrazovanjem robova do njihove slobode

Težnja robova i slobodnog crnačkog stanovništva Juga za obrazovanjem vremenom postaje jedinstven simbol otpora robovlasničkom sustavu. Svi oni kojima nije polazilo za rukom novcem otkupiti svoju fizičku slobodu težili su doseći barem slobodu duha i to preko čitanja i pisanja. Analizom načina na koji su robovi masovno dolazili do slobode u kolonijama izvan Sjedinjenih Američkih Država Cornelius definira pet koraka koji su nužni da robovi postanu slobodni. Prvi korak je rasprava o ropstvu, drugi korak evangelizacija, treći pismenost robova, četvrti pobune robova i peti emancipacija.⁸ Pregledom zbivanja u Americi sredinom 19. stoljeća situacija je potpuno ista. Emancipacije robova u kolonijama izvan Amerike potaknule su pokrete za oslobođenjem robova u Americi.

Evangelizacija i pismenost, koje Cornelius navodi kao drugi i treći korak prema slobodi, bili su možda najvažniji u cijelom procesu jer su u kontekstu ropstva nerazdvojni. Iako je učenje čitanja i pisanja među robovima bilo u velikom broju slučajeva samostalno, o čemu će kasnije biti riječi, vjerske će zajednice podučavanju dati novu dimenziju. Evangelizacija afroameričkog stanovništva počinje vrlo rano i doživljava svoj vrhunac 1820-ih godina jačanjem vjerskih zajednica i na Sjeveru i na Jugu Amerike. Sve je izraženije shvaćanje da afroameričko stanovništvo treba čitati Bibliju jer svatko treba naučiti čitati kako bi Bibliju mogli samostalno čitati.⁹ Vođene time, vjerske su zajednice organizirale i poticale podučavanje robova što je u kombinaciji s njihovom željom za učenjem rezultiralo brzim učenjem čitanja i pisanja. Među najistaknutijim vjerskim zajednicama koje su se bavile podučavanjem afroameričkog stanovništva na Jugu najpoznatiji su baptisti, episkopali, metodisti i kvekeri.

Ipak, proces podučavanja od strane vjerskih zajednica nije se odvijao bez poteškoća. Države Juga, naime, bilježe brojne slučajeve suzbijanja podučavanja robova i slobodnih Afroamerikanaca od strane vjerskih zajednica. Spomenimo primjer grada Charlestonea u Južnoj Karolini. Ondje je 1835. godine skupina građana, potaknuta strahom od pobuna robova, uništila katedralu u sklopu koje je djelovala škola za crnačko stanovništvo. Demolirana je i zgrada pošte, a pošta koja je sadržavala ideje o napuštanju robovlasničkog sustava javno je spaljena. Gorljivi zagovaratelji ropstva podupirali su tezu da će dodir robova s idejama emancipacije i slobode neizbježno dovesti do nasilja robova nad bijelcima.

⁸ Usp. Cornelius, Janet Duitsman. „When I can read my title clear“: literacy, slavery, and religion in the antebellum South. Columbia: University of South Carolina Press, 1991. Str. 32.

⁹ Cornelius, Janet Duitsman. „We slipped and Learned to Read:“ Slave Accounts of the Literacy Process, 1830-1865. // *Phylon* 44, 3(1983), str. 171-172.

Navedeni je primjer, ne i jedini na Jugu, vjerojatno za robove bio motivirajući u pogledu učenja čitanja i pisanja, a kasnije i stjecanja šireg obrazovanja.¹⁰

Podjela Juga na bijeli svijet koji predstavlja vlasnika i crni svijet koji predstavlja roba u očima Afroamerikanaca mogla je biti premošćena jedino učenjem čitanja i pisanja. Godine su iskustva omogućile robovima da uvide da im čitanje i pisanje može dati moć u borbi protiv bijelog svijeta. Znanje i informacije su im pomogli da prežive generacijama u neprijateljskom okruženju bjelačkog svijeta, a pisanje i čitanje im je pružalo zadovoljstvo da na prijevaru oduzmu bijelcima ono što bi robovima, smatralo se, trebalo biti uskraćeno. Tako su iznad svega pismenost smatrali putom k slobodi. S njom će, vjerovali su, doći i ravnopravnost između bijelaca i crnaca.¹¹

¹⁰ Usp. Cornelius, Janet Duitsman. „When I can read my title clear“. Nav dj., str. 43.

¹¹ Isto, str. 61.

3. Pismenost robova

3.1. Pismenost robova: od doseljenja do Američkog građanskog rata

Američki su robovi u početku bili mahom nepismeni jer su rijetki znali čitati i/ili pisati, što se u to doba smatralo dovoljnim da se nekoga okarakterizira kao pismenog. Američko društvo, naime, za robove nije predvidjelo osnovne škole kao niti visokoobrazovne ustanove. Štoviše, nastojalo ih se odvratiti od želje da nauče čitati i pisati ili da steknu bilo kakvu vrstu naobrazbe. Usprkos tomu, robovi su postupno stjecali pismenost.

Povjesničari američkog školstva smatraju da su postojala dva različita oblika pismenosti robova: *biblijska pismenost* i *pismenost u potrazi za slobodom*.¹² Sastavnim dijelom *biblijske pismenosti* bilo je učenje čitanja, ali ne i pisanja. Pisanje još uvijek nije bilo poželjno među robovima. U ranim počecima robovlasništva vjerska poduka te podučavanje čitanja bile su vjerojatno sasvim dovoljne da utaže glad robova za znanjem. Jedan je dio robovlasnika, uglavnom oni koji su pripadali vjerskim zajednicama poput kvekera, bio sklon podučavanju robova čitanju, i to najčešće uz pomoć Biblije. Činili su to iz dva razloga – kako bi Bibliju približili robovima te im tako omogućili spasenje duše nakon smrti te kako bi robovima mogli dodijeliti nova zaduženja za koja su morali znati čitati, pa čak i pisati.¹³

Naučavanja Biblije, smatrali su robovlasnici, ne mogu biti štetna. Jedina posljedica koja iz toga može proizaći jest da rob postane poslušan i marljiviji. Dakako, strahovito se vodilo računa da robovi ne dođu u dodir s onim dijelovima Biblije koji su sadržavali priče o borbi za slobodu. Takva podučavanja nisu bila dugog vijeka jer su robovlasnici ostvarivali gubitke. Rob koji je znao čitati i pisati mogao je sam sebi ispisati potvrdu da je slobodan i prebjeći u sjeverne države. Ako je slučajno takav rob bio prodan, a njegov novi vlasnik saznao da je pismen, trgovina bi bila otkazana, a rob vraćen svom izvornom vlasniku.¹⁴

Biblijska pismenost koja se podučavala u afroameričkim crkvama, odnosno propovjednički način iznošenja biblijskog nauka, u mnogim Afroamerikancima razvija želju da i sami postanu propovjednici, ne samo kako bi širili Božji nauk, već i kako bi javno zagovarali ideju rušenja robovlasničkog sustava. Također, naučivši čitati, Bibliju su mogli čitati i samostalno, izvan okrilja robovlasnika. To je rezultiralo strahom robovlasnika da će pismeni robovi početi slobodnije i otvorenije promišljati o svojim životima te *dobiti ideje* koje bi ih s vremenom mogle dovesti do oslobođenja od ropstva.¹⁵ Herbert Aptheker navodi primjer roba Denmarka Veseya koji je u Bibliji pročitao priču o oslobođanju robova iz

¹² Usp. Cornelius, Janet Duitsman. „We slipped and Learned to Read“. Nav. dj., str. 171.

¹³ Isto, str. 174-175.

¹⁴ Isto, str. 182.

¹⁵ Isto.

egipatskog ropstva te odlučio 1822. godine sam povesti pobunu u Virginiji. Pobuna je bila neuspjela i mnogi sudionici koje je uspio pridobiti bili su uhićeni.¹⁶ Biblija mu je, dakle, poslužila za poticanje i planiranje pobune, što je u robovlasnicima izazivalo strah.

Želja robova za izjednačavanjem s bjelačkim stanovništvom očitovala se prvenstveno u njihovoj želji da se opismene. Prvo stoljeće od ozakonjenja robovlasništva 1660. godine nije bilježilo značajniju potrebu robova za pisanjem i čitanje, ali godine koje su uslijedile i razvoj samosvijesti robova to mijenja. Tijekom godina sve veći broj pismenih robova počeo je predstavljati veliku prijetnju bjelačkom američkom stanovništvu jer su robovi sve više bježali s plantaža i organizirali pobune ubijajući bjelačko stanovništvo. Veća sloboda razmišljanja izazvana dostupnim informacijama koje su stizale putem knjiga, pamfleta i novina, kao i mogućnost njihova pribavljanja, robovima je omogućila da se lakše snalaze u bjelačkom svijetu i pruže podršku vojsci država Sjevera u ratu za ukidanje ropstva. To su prvenstveno postizali praćenjem tijeka rata preko novina i pamfleta, planiranjem bijega te pridruživanjem vojsci Sjevera.

Posjedovanje sposobnosti čitanja otvara put lakšem svladavanju pisanja, a time i punoj pismenosti. No, naučiti čitati i pisati za afroameričko stanovništvo u okolini koja je najvećim dijelom bila neprijateljski raspoložena prema obrazovanju robova nije bilo nimalo lako. Na Sjeveru je to bilo lakše jer su vjerske misije, a nakon zabrane ropstva ne samo oni, otvarale škole za Afroamerikance. Jug je na sve to gledao drugim očima te je smatrao da vještine čitanja i pisanja robova nisu poželjne u njihovim državama. No, škole su se ipak otvarale i ondje, iako su se rijetko pohađale jer je rob bio vezan uz plantažu.

Vezanost za plantažu nije značila potpunu odsječenost od članova svoje obitelji ili poznanika koji su možda na drugim plantažama. Ako je rob naučio čitati i pisati, to mu je omogućilo pismenu komunikaciju s drugima bez posredovanja bijelaca, izazivalo znatiželju i aktiviralo njegovu kreativnost i dosjetljivost. Ako je znao pisati i čitati, nije više morao moliti ili plaćati pismenoj bijeloj osobi ili svom vlasniku da mu čita i piše pisma. Također, jednako se kao i bijelac mogao informirati o svakodnevnim zbivanjima preko tiskovina. S druge, pak, strane robovlasnici su podupirali tezu da bi robovi trebali ostati nepismenima, jer su ih na taj način mogli lakše kontrolirati - što manje znaju, to ih je lakše kontrolirati. No, u tome nisu bili složni jer je dio njih bio za pismenost, a dio protiv.¹⁷

Većina robova Juga učila je čitati i pisati od malih nogu i to između šeste i osme godine života. Nedostupnost škola najčešće su premošćivali stjecanjem pismenosti praveći društvo djeci robovlasnika koja su se počinjala školovati upravo u toj dobi, oko sedme godine

¹⁶ Usp. Aptheker, Herbert. American Negro Slave Revolts. // Science & Society 1, 4(1937). Str. 525-526.

¹⁷ Usp. Cornelius, Janet Duitsman. „We slipped and Learned to Read“. Nav. dj., str. 182.

života. Sam proces stjecanja tih vještina je bio dugotrajan, ponekad čak i nekoliko godina. Balansiranje između napornog rada i vremena koje su mogli odvojiti za sebe bilo je veliki izazov.¹⁸

Načini stjecanja pismenosti najviše su ovisili o naravi posla koji su robovi obavljali na plantaži ili u kući svoga vlasnika. Robovi su doslovno bili prisiljeni „krasti“ pismenost na koji god način su mogli. Muškarci su često odlazili u gradove i obavljali poslove za svoje vlasnike pa su tijekom puta mogli razmjenjivati informacije i učiti slova. Zabilježeni su slučajevi u kojima su muškarci nosili tadašnju *Websterovu slovaricu* ispod šešira i koristili svaku priliku za učenje slova, a nerijetko su mijenjali hranu za poduke ili plaćali da im se pročita pojedino slovo ili riječ. Vješti način pribavljanja značenja pojedinih slova bio je i prigodom praćenja djece robovlasnika u i iz škole. Djeca nisu bila svjesna da je ilegalno podučavati robove čitanju i pisanju pa su na upit ili kroz igru često naučili roba kako se nešto izgovara ili što znači pojedina riječ.¹⁹

Žene koje su radile u kući svojih vlasnika imale su stalan pristup knjigama, novinama, ili pamfletima, ali i podukama koje su davala također djeca robovlasnika. Djeca su pišući školske zadaće nesvjesno podučavala svoje dadilje koje su sjedeći pored njih pomno pratile što dijete uči. Odlaskom u grad, žene su mogle, kao i muškarci, kupiti materijal potreban za učenje čitanja i pisanja. Pri svakoj takvoj kupnji morale su biti posebno oprezne da ne izazovu sumnju prodavača.²⁰

Robovi koji nisu znali čitati, a radili su u kući i imali pristup novinama i pamfletima, imali su važnu ulogu u pribavljanju i prenošenju informacija vezanih uz ratna zbivanja jer su tako lakše mogli planirati svoj bijeg ili jednostavno utažiti znatiželju za trenutna ratna zbivanja.. Također, često se događalo da nepismeni rob, donoseći novine u kuću svog vlasnika, prelista i zapamti simbole otisnute na papiru te ih kasnije ispiše u prašini robu koji zna čitati.²¹ Iako je nemoguće znati koliko je teksta u takvom obliku jedna osoba mogla zapamtiti, takav način razvijanja prijenosa informacija mogao je poslužiti kao vrlo učinkovito sredstvo za razvijanje daljnje pismenosti. Ako je osoba mogla s lakoćom zapamtiti slova u obliku slika, tome je još samo trebala dodati značenje i time je postala pismena na osnovnoj razini.

Rascjepkanost i dislociranost plantaža na Jugu omogućila je robovima lakše stjecanje pismenosti koju su širili među sobom jer ih se teško moglo kontrolirati. Robovi su se, naime, mogli prepustiti čitanju i pisanju onog trenutka kada je njihov vlasnik s obitelji napustio

¹⁸ Cornelius, Janet Duitsman. „When I can read my title clear“. Nav. dj., str. 68.

¹⁹ Usp. Williams, Heather Andrea. *Self-taught: African American education in slavery and freedom*. Chapel Hill: The University of North Carolina Press, 2005. Str. 18.

²⁰ Isto, str. 20.

²¹ Isto, str. 9.

plantažu. Činili su to najčešće nedjeljom, koja im je bila jedini slobodan dan u tjednu. Toga su dana vlasnici plantaže obično odlazili u crkvu u grad, a robovi bi vadili materijale za vježbanje čitanja i pisanja. Na Jugu su nerijetko postojale i škole u crkvama namijenjenim isključivo afroameričkom stanovništvu gdje se obično prijedodne odvijala nedjeljna nastava. Preko tjedna su se također odvijala tajna podučavanja čitanja i pisanja na plantažama ili pored njih. Umjesto odlaska na spavanje brojni bi robovi palili vatru u svojim kolibama i uz prigušeno svjetlo učili jedni druge. Drugi su, pak, zbog vlastite sigurnosti poduke držali u šumama nedaleko plantaža, također po noći. U šumi bi iskopali rupu i prekrili je granjem, a na sredini zapalili vatru. Isto kao u kolibama, okupljeni oko vatre držali su poduke. Ako je blizu plantaže bila prikladna špilja i ona je mogla poslužiti kao sigurno mjesto za učenje.²²

Mnogi pismeni robovi pravili su se da ne znaju čitati i pisati jer su, suočeni sa svojim vlasnicima, mogli ostati bez prsta, ruke pa čak i glave. Zakoni su rijetko propisivali takve kazne, ali pošto robovi nisu bili smatrani ljudima već imovinom, njihovi su robovlasnici mogli raspolagati s njima kako su htjeli, a pri tome i kažnjavati kako su htjeli. Tjelesno kažnjavanje zbog učenja ili poznavanja pisanja i čitanja na Jugu, naime, nije bilo nepoznato. No, robove to nije sprječavalo da svakodnevno, nakon naporna rada na polju i oskudnih zaliha hrane, riskiraju živote učenjem nečega za što su vjerojatno smatrali da će ih izjednačiti sa svojim vlasnicima. Da su Afroamerikanci bili slobodni i ravnopravni od samog početka naseljavanja Sjedinjenih Američkih Država te da su korišteni kao jeftina, ali plaćena radna snaga, pismenost i težnja za njom vjerojatno ne bi ostavile značajniji ožiljak na američkoj povijesti. Zabranjivanjem i ograničavanjem fizičke slobode pismenost je postala jedna od rijetkih pojava koja nije postala sama sebi svrha nego je poprimila simbol slobode i dovela do masovnog oslobađanja milijuna porobljenih ljudi.

²² Williams, Heather Andrea. Nav dj., str. 21.

3.2. Zakoni protiv pismenosti robova

Iako je pokret protiv robovlasništva jačao tijekom 20-ih godina devetnaestog stoljeća, donošenje zakona o zabrani čitanja i pisanja desetak godina kasnije nije moglo biti spriječeno. Naime, pismenost robova na Jugu poprimala je sve veće razmjere, a s njom je rastao i strah robovlasnika. S obzirom da je uskraćivanje pismenosti bilo jedno od sredstava kontroliranja robova od strane njihovih vlasnika, bilo je nužno suzbiti njezino nekontrolirano širenje. Najučinkovitiji način da se to učini bilo je donošenje zakona kojima se čitanje, pisanje i općenito podučavanje robova proglašava ilegalnim.

Tako su u mnogim državama Juga uvedeni zakoni kojima se zabranjivalo podučavanje Afroamerikanaca čitanju i pisanju. Zabrane su se odnosile na podučavanje robova međusobno, ali i na podučavanje robova od strane bijelaca. Pismen rob predstavljao je prijetnju robovlasniku i njegovoj obitelji jer je bio napola slobodan. Vjerojatno iz tog razloga nitko nije htio na svoju plantažu dovesti roba koji ima sposobnost širenja pismenosti i možda čak unosa nemira među ostale robove.

Stjecanje pismenosti na Jugu bilo je znatno otežano zakonima kojima se zabranjivalo afroameričkom stanovništvu učenje čitanja i pisanja. Isto tako su bile zabranjivane i malobrojne škole koje su djelovale unatoč zabranama. Zbog toga je jedini način stjecanja neometanog formalnog obrezovanja bilo na Sjeveru gdje su djelovale posebne škole za afroamerikance. Iako su bili po zakonu slobodni i ravnopravni, oni nikada nisu bili ravnopravni u očima bjelačkog stanovništva, tako da im nije bilo omogućeno stjecanje viših stupnjeva obrazovanja. Na Jugu su također postojale škole još prije 1830-ih godina i većina ih se gradi u gradovima, a neke čak vode Afroamerikanci.²³ Uvođenjem Zakona protiv pismenosti afroameričkog stanovništva te škole se ukidaju, iako manje poznate uspijevaju obavljati svoju djelatnost dok ih ne obilježi neki incident koji ih stavi pod povećalo lokalnih moćnika, nakon čega im slijedi zatvaranje.²⁴

Prvi zakon kojim se zabranjivala pismenost robova donesen je 1740. godine u Južnoj Karolini nakon što su u pokušaju bijega robovi ubili više od dvadeset bijelaca. Vlasti su smatrale kako je čitav pokušaj bijega isplaniran i dogovoren u pisanom obliku pa je stoga njihov odgovor bio zabrana pisanja i čitanja za robove. Godine 1800. taj je zakon bio proširen i na slobodne Afroamerikance koji ranije nisu bili obuhvaćeni.²⁵ Od tada pa sve do potkraj 20-ih godina, kada se pojavljuju sve učestalije pobune robova, ti se zakoni ne primjenjuju u većoj mjeri.

²³ Williams, Heather Andrea. Nav. dj., str. 16-18.

²⁴ Cornelius, Janet Duitsman. „When I can read my title clear“. Nav. dj., str. 34-35.

²⁵ Williams, Heather Andrea. Nav. dj., str. 13.

Međutim, 1829. i 1830. godine zakoni protiv pismenosti ili takozvani *Antiliteracy laws* počeli su se širiti po državama Juga i u kratkom su vremenu gotovo sve države imale svoje verzije takvog zakona. Zakoni su proglašavali ilegalnim i kažnjivim gotovo svaki oblik podučavanja crnačkog stanovništva, bez obzira radi li se o robovima ili slobodnim Afroamerikancima. No, provodili su se samo u četiri države Juga i to u Sjevernoj Karolini, Južnoj Karolini, Virginiji i Georgiji. Kao što je spomenuto, zakoni su postojali i u drugim državama, ali vlasti nisu pokazale preveliki interes za njihovo provođenje.²⁶ Za pretpostaviti je da su se ipak provodili djelomice i to prema potrebi utjecajnih robovlasnika. Sami robovlasnici su u zakonima protiv pismenosti imali pokriće za svaki oblik fizičkog kažnjavanja robova. Bilo je malo vjerojatno da će netko robovlasnika prozvati na odgovornost zbog fizičkog kažnjavanja roba, ali ako se to i dogodi, robovlasnik je mogao optužiti roba za pokušaj učenja čitanja i pisanja. Time bi opravdao svoj postupak pred bjelačkim provoditeljima zakona koji su ionako bili nepovjerljivi prema robovima. Iako je i sam robovlasnik mogao biti kažnjen, kao bijelcu bilo mu je dovoljno reći da nije znao što se događa dok nije bilo prekasno.

Zakon donesen 1829. godine u Georgiji u svom prvom dijelu zabranjuje uvoz i trgovinu knjigama, novinama i pamfletima koji imaju svrhu izazivati nemire među afroameričkim stanovništvom, bilo da se radilo o robovima ili slobodnim crncima. U drugim dijelovima zakona propisana su kažnjavanja za podučavanje Afroamerikanaca, bilo od strane bijelaca ili od strane samih pripadnika afroameričkog stanovništva. Zbog podučavanja robova ili slobodnih Afroamerikanaca bjelačko stanovništvo je moglo biti kažnjeno zatvorom ili novčano i to u visini do 500 dolara, a za afroameričko stanovništvo bilo je propisano kažnjavanje bičevanjem, deportacija ili novčana kazna.²⁷

Robovi koji bi odlučili prebjeći u države Sjevera nisu u potpunosti bili slobodni. Često se ne bi uspjeli zadržati dovoljno dugo da nauče čitati i pisati. Zakon o odbjelim robovima koji je bio ugrađen u Ustav još 1793. godine i koji je bio uvjet za prihvaćanje Ustava jasno je definirao da rob koji pobjegne u drugu državu nije oslobođen svog ropstva te da ga se mora izručiti na zahtjev njegova vlasnika. Jedino što je išlo na ruku robovima u takvim situacijama jesu zakoni o osobnim slobodama koje su donijele pojedine države Sjevera, a koji zabranjuju državnim službenicima sudjelovanje u hvatanju i izručivanju robova njihovim vlasnicima. Godine 1850. mnoge države počinju pridavati veći značaj Zakonu o odbjelim robovima, te obvezuju svoje državne službenike da ipak uhićuju odbjele robove. Izravna posljedica prihvaćanja novije verzije Zakona iz 1850. godine o odbjelim robovima je nastanak romana

²⁶ Cornelius, Janet Duitsman. „When I can read my title clear“. Nav. dj., str. 30.

²⁷ Williams, Heather Andrea. Nav. dj., str. 203-204.

Čiča Tomina koliba 1852. godine, autorice Harriet Beecher Stowe, prodanog u, za ono vrijeme, rekordnoj nakladi od 300 000 primjeraka u samo godinu dana.²⁸ Primjer Harriete Stowe jedan je od mirnih oblika otpora protiv ropstva. Autorica je u knjizi nastojala ukazati na stvarni život koji se krije iza ograničavanja fizičke slobode afroameričkog stanovništva, ograničavanja slobode stjecanja pismenosti i njihove borbe za izjednačavanjem s bjelačkim stanovništvom. Svojim romanom ispričala je život robova onakvim kakav je bio i nastojala približiti stvarnu situaciju ljudima koji su još izjednačavali ropstvo s bezbrižnim životom na farmi uz osiguranu prehranu i krov nad glavom.

Većinu zakona su robovlasnici uzimali u svoje ruke. Izolirani na plantaži često su znali kažnjavati svoje robove bičevanjem do smrti samo zato što su naučili čitati i pisati. Prvi put uhvaćeni u čitanju i pisanju robovi bi bili kažnjeni bičevanjem. Amputacije palca do drugog zgloba na nekim plantažama bila je kazna ako bi roba uhvatili drugi put da čita. Za treći put bi im amputirali ruku ili odrezali glavu.²⁹ Sve se to nesumnjivo odvijalo pred ostatkom zajednice robova na plantaži i to samo s jednim ciljem: utjerati strah da se više nitko ne bi uhvatio čitanja i pisanja.

Strah koji su pobune robova posijale među bjelačko stanovništvo išao je tako daleko da su zabranjivani i svi skupovi crnačkog stanovništva u Južnoj Carolini, Missisippiju, Missouriju i Virginiji jer je postojala bojazan da bi mogli podučavati jedni druge. Zabrana koja možda plijeni najveću pozornost jest ona iz Južne Caroline iz 1800. godine. Dopuna je to prvog Zakona protiv pismenosti robova iz 1740. godine. U njoj se točno definira što se sve smatra kršenjem Zakona protiv pismenosti. Tako su zabranjena sva okupljanja iza zatvorenih i/ili zaključanih vrata, tajnovita okupljanja bez obzira gdje se održavaju te okupljanja u koja nije omogućeno svim znatiželjnicima slobodan pristup. Zabranjuju se čak i okupljanja Afroamerikanaca na kojima su prisutni bijelci.³⁰ Također, i država Mississippi je svojom zabranom okupljanja iz 1823. godine zabranila sva okupljanja robova, Afroamerikanaca i mulata na svim javnim mjestima, školama, gradskim vijećnicama i ostalim mjestima kojih su se zakonodavci mogli sjetiti, pri čemu se okupljanjem smatrala svaka skupina koja je imala više od pet osoba. Zabrana okupljanja je vrijedila 24 sata na dan. Smisao je tih zabrana ležala u sprječavanju svih pokušaja širenja pismenosti među afroameričkim stanovništvom, ali i u sprječavanju njihova podučavanja od strane bjelačkog stanovništva. Kazne za prekršitelje ovih zabrana bili su većinom kazne bičevanja.

²⁸ Fugative Slave Act of 1850. // Gale encyclopedia of U.S. economic history. Detroit: Gale group, 1999. Sv. 1. 1999. Str. 349-350.

²⁹ Usp. Cornelius, Janet Duitsman. „When I can read my title clear“. Nav. dj., str. 62.

³⁰ Za izvorne zakone i pravila pogledati u: Williams, Heather Andrea. Appendix. // Self-taught: African American education in slavery and freedom / Williams, Heather Andrea. Chapel Hill: The University of North Carolina Press, 2005. Str. 203-207.

3.3. Američki građanski rat (1861-1865) i pismenost robova

U vrijeme neposredno pred izbijanje Građanskog rata intenzitet učenja čitanja i pisanja među robovima je porastao, zajedno s načinima pribavljanja informacija. Znali su da rat koji se zagovara na Sjeveru ima svrhu ukinuti ropstvo tako da su bili dodatno zainteresirani za zbivanja koja su prethodila ratu, a isto tako su bili zainteresirani i za sam tijek rata te njegov ishod.

Građanski rat započinje u travnju 1861. godine napadom južnjačke vojske na savezni bataljun u Fort Sumteru u Južnoj Karolini, a završava u travnju 1865. godine predajom generala južnjačke vojske u Virginiji.³¹ Afroameričko stanovništvo je tijekom rata postupno dobivalo slobode koje je dugo godina tražilo, pa tako i slobodu obrazovanja. Iako su i prije rata postojali načini na koje su dolazili do osnova, pri čemu se misli na pisanje i čitanje, to nije bilo u skladu sa zakonima. Nadiranjem vojske sjevernih država u južne, Afroamerikanci su, uz slobodu, stjecali i pravo na obrazovanje. Tako se 1862. godine u New Orleansu pod pokroviteljstvom vojske i iz njihovih resursa otvara prva besplatna škola za Afroamerikance.³² Treba istaknuti da se zakonsko oslobađanje robova koje je proglasio predsjednik Lincoln odnosilo samo na zemlje Juga koje su se pobunile protiv Sjevera.³³ To jasno ukazuje na činjenicu da je predsjednik još uvijek držao do svojih ideja o postupnom napuštanju ropstva i postupnoj asimilaciji robova u društvo kao punopravnih članova zajednice. Od vojske se traži da osniva škole i pruža robovima barem osnovnu edukaciju. Robovi su u tome prepoznali priliku da ostvare pravo na besplatno obrazovanje i time se na korak približe bjelačkoj populaciji koja ih je smatrala nesposobnima za učenje.³⁴

Osnivanje škola za afroameričko stanovništvo bilo je tijekom rata u punom zamahu jer su uživali zaštitu vojske, ali i samog predsjednika, činom proglašenja njihove slobode. No, ono što se zamjeralo federalnoj i saveznom vlada je da sredstva za financiranje učitelja nisu osigurana niti predviđena. U nedostatku sredstava afroameričko stanovništvo se samo organizira i osnivaju vlastite škole. Dobivanje edukacije unutar afroameričkih zajednica postaje najснаžнја društvena vrijednost.³⁵

³¹ Cronology: 1861. // *Slavery in the United States: a social, political, and historical encyclopedia*. Santa Barbara: ABC-CLIO, 2007. Sv. 1. 2007. str. 64-71.

³² Crouch, Barry A. Black Education in Civil War and Reconstruction Louisiana: George T. Ruby, the Army, and the Freedmen's Bureau. Louisiana history. // *Louisiana History: The Journal of the Louisiana Historical Association* 38, 3(1997), str. 289-290.

³³ Usp. Cronology: 1863. // *Slavery in the United States: a social, political, and historical encyclopedia*. Santa Barbara: ABC-CLIO, 2007. Sv. 1. 2007. Str. 67-68.

³⁴ Usp. Crouch, Barry A. Nav. dj., str. 292.

³⁵ Usp. Tyack, David; Lowe, Robert. The Constitutional Moment: Reconstruction and Black Education in the South. // *American Journal of Education* 94, 2(1986), str. 240-241.

Potpuna jednakost između bijelaca i afroameričkog stanovništva došla je 1865. godine donošenjem trinaestog amandmana američkog Ustava kojim se zabranjuje svaki oblik ropstva ili protuvoljnog zatočeništva, osim ako se radi o zatvorskoj kazni.³⁶ Iste godine, i to prije samog usvajanja trinaestog amandmana, u Georgiji je osnovana prva ustanova za više obrazovanje Afroamerikanaca - Atlanta University.³⁷

Završetkom rata i ujedinjenjem Sjevera i Juga nastaje jedinstvena država unutar koje su svi ljudi, bez obzira na boju kože ravnopravni. Pismenost koja je robovima i slobodnim Afroamerikancima Juga bila zabranjena za vrijeme robovlasničkog sustava postaje dostupna svima, a diljem Juga se osnivaju državne škole spremne primiti afroameričku djecu i odrasle u svoje klupe. Time se ispunila vizija robova da će ih upravo pismenost osloboditi ropstva, prvo duhovno, a zatim i tjelesno. No, unatoč zakonskom ukidanju ropstva trebat će nova desetljeća da bjelačko stanovništvo Juga u potpunosti prihvati afroameričko stanovništvo kao ravnopravno sebi.

³⁶ Hilstrom, Kevin. 1865: Victory for the North. // American Civil War. Almanac. Detroit: U.X.L, an imprint of The Gale Group, 2000. Sv. 3. 2000. Str.229.

³⁷ Cronology: 1865. // Slavery in the United States: a social, political, and historical encyclopedia. Santa Barbara: ABC-CLIO, 2007. Sv. 1. 2007. Str. 67-68.

4. Zaključak

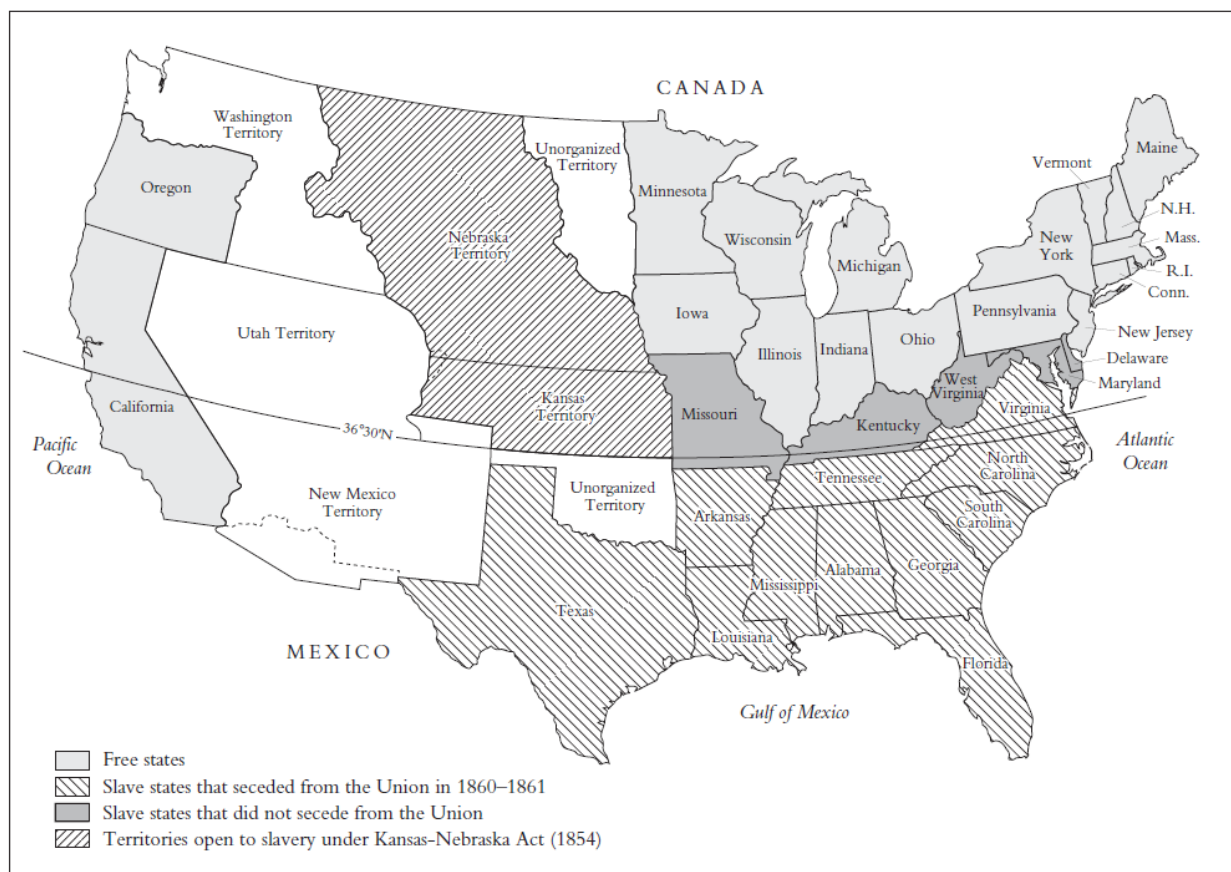
Razvoj pismenosti afroameričkog stanovništva u Sjedinjenim Američkim Državama tijekom perioda od 1830. do 1865. godine nije bio lak proces. Nemiri u državama Juga koji su od 1830. godine pa nadalje proizlazili iz težnje robova za slobodom rezultirali su nastojanjima da se zakonski ograniči sloboda misli Afroamerikanaca. Pismenost koja je robovima omogućavala povezivanje s ostalim ljudima bijelci su vidjeli kao najveću prijetnju, što ona vrlo vjerojatno i jest bila. Naime, držanjem robova u neznanju, uskraćivanjem im stjecanja znanja potrebnog za funkcioniranje u civiliziranom svijetu, mogli su ih lako kontrolirati i iskorištavati. Prvi okusi pismenosti Afroamerikanaca bili su gorki jer sloboda „kretanja“ kroz tiskane i pisane materijale omogućila je razmjenu informacija i uvid u živote drugih, slobodnih ljudi. Jednom naučeno čitanje i pisanje dovelo je do brojnih pobuna u kojima su živote prvi gubili robovlasnici, a potom i sami robovi koji su povelili pobunu. No, to nije sprječavalo druge da ustraju u učenju čitanja i pisanja, koje se vrlo često odvijalo u velikoj tajnosti.

Zakonima se također nije moglo spriječiti širenje pismenosti među afroameričkim stanovništvom. Štoviše, opismenjavanje robova podupirale su brojne vjerske zajednice, pa čak i neki robovlasnici. Robovi su se željeli dokopati pismenosti pod svaku cijenu, pa čak i pod cijenu života, jer je za njih pismenost simbolizirala slobodu. Iako su smatrani maloumnima, vrlo domišljati načini na koje su učili čitati i pisati to pobijaju.

Sve ono što se poduzimalo na Jugu da se spriječi opismenjavanje robova i općenito afroameričkog stanovništva, na kraju nije bilo uspješno. Nije se mogla ograničiti niti sloboda misli, niti ugušiti širenje pismenosti među robovima, koju je tijekom godina bilo sve teže obuzdati. Fizička kažnjavanja robova također su se pokazala neuspješnima. Štoviše, stvarala su suprotan efekt i povećavala težnje Afroamerikanaca Juga da saznaju kakav svijet leži izvan granica plantaža na kojima su radili te da, ako je to ikako moguće, postanu sastavnim dijelom njega. S obzirom da je svaki rob bio dijelom imovine svoga vlasnika, puštanje na slobodu robova značilo bi za robovlasnike financijske gubitke. To je pravi razlog koji se krije iza ograničavanja pismenosti robova na Jugu.

Robovlasništvo je službeno završilo 1865. godine pobjedom Sjevera nad Jugom u Građanskom ratu. Takvim ishodom rata i prihvaćanjem Trinaestog amandmana u Ustav Sjedinjenih Američkih Država, kojim se zabranio svaki oblik ropstva, sve ono za što su se Afroamerikanci borili tijekom godina napokon im je priznato. Sloboda i ravnopravnost bijelaca i crnaca bez imalo sumnje je izborena uz pomoć pismenih robova.

5. Prilog

Slika 1. Pregled podjele država Amerike na Sjever, Jug i *granične države* prije i za vrijeme Građanskog rata³⁸

³⁸ Slavery in the United States: a social, political, and historical encyclopedia. Santa Barbara: ABC-CLIO, 2007. Sv. 1. 2007. Str. XXX.

6. Literatura

1. Aptheker, Herbert. American Negro Slave Revolts. // Science & Society 1, 4(1937), str. 512-538.
2. Bonacich, Edna. Abolition, the Extension of Slavery, and the Position of Free Blacks: A study of Split Labor Markets in the United States, 1830-1863. // American Journal of Sociology 81, 3(1975), str. 601-628.
3. Civil war, economic causes of. // Gale encyclopedia of U.S. economic history. Detroit: Gale group, 1999. Sv. 1. 1999. Str. 177.
4. Cornelius, Janet Duitsman. „When I can read my title clear“: literacy, slavery, and religion in the antebellum South / Cornelius, Janet Duitsman. Columbia: University of South Carolina Press, 1991.
5. Cornelius, Janet Duitsman. „We slipped and Learned to Read:“ Slave Accounts of the Literacy Process, 1830-1865. // Phylon 44, 3(1983), str. 171-186.
6. Cronology: 1861. // Slavery in the United States: a social, political, and historical encyclopedia. Santa Barbara: ABC-CLIO, 2007. Sv. 1. 2007. str. 64-71.
7. Cronology: 1863. // Slavery in the United States: a social, political, and historical encyclopedia. Santa Barbara: ABC-CLIO, 2007. Sv. 1. 2007. Str. 67-68.
8. Crouch, Barry A. Black Education in Civil War and Reconstruction Louisiana: George T. Ruby, the Army, and the Freedmen`s Bureau. Louisiana history. // Louisiana History: The Journal of the Louisiana Historical Association 38, 3(1997), str. 287-308.
9. Emancipation proclamation. // Gale encyclopedia of U.S. economic history. Detroit: Gale group, 1999. Sv. 1. 1999. Str. 282-283.
10. Fugative Slave Act of 1850. // Gale encyclopedia of U.S. economic history. Detroit: Gale group, 1999. Sv. 1. 1999. Str. 349-350.
11. Genovese, Eugene D. The slave south: an interpretation. // Science & Society 25, 4(1961), str. 320-337.
12. Gibson, Campbell. Population of the 100 Largest Cities and Other Urban Places in the United States: 1790 to 1990, June 1999. URL: <http://www.census.gov/population/www/documentation/twps0027/twps0027.html> (2011-08-28).
13. Hilstrom, Kevin. American Civil War. Almanac. Detroit: U.X.L, an imprint of The Gale Group, 2000. Sv. 3. 2000. Str. 1-14.
14. Slavery in the United States: a social, political, and historical encyclopedia. Santa Barbara: ABC-CLIO, 2007. Sv. 1. 2007.

15. Tyack, David; Lowe, Robert. The Constitutional Moment: Reconstruction and Black Education in the South. // American Journal of Education 94, 2(1986), str. 236-256.
16. Williams, Heather Andrea. Self-taught: African American education in slavery and freedom / Williams, Heather Andrea. Chapel Hill: The University of North Carolina Press, 2005.